

5. Bloomberg Markets' annual lineup of the world's 20 Greenest Banks, 2012.
6. PNC Bank. Сайт в мережі Інтернет. — www.pnc.com
7. Буй Т., Мошенец Е. Молодо, Зелено. // Інвестгазета. — 2012. — № 15. — С. 18.
8. GfK Ukraine. Сайт в мережі Інтернет. — www.gfk.ua
9. Мошенец Е. Увядшие деньги. // Інвестгазета. — 2013. — № 14. — С. 20—21.
10. Закон України «Про електроенергетику» № 575/97-ВР, редакція від 01.04.2013.
11. USELF. Сайт в мережі Інтернет. — www.uself.com.ua
12. UKEEP. Сайт в мережі Інтернет. — www.ukeep.org

Стаття надійшла до редакції 14 червня 2013 р.

УДК 336.73

Є. А. Поліщук, к.е.н., доцент,
доцент кафедри банківських інвестицій
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ОБЪЕКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ УЧАСТІ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В ІНВЕСТИЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ

АНОТАЦІЯ. Розглянуто механізм трансформації вільних грошових коштів в інвестиційні ресурси. Визначено роль небанківських фінансових установ в цьому механізмі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: небанківські фінансові установи, банки, інвестиційний процес.

АННОТАЦИЯ. Рассмотрен механизм трансформации свободных денежных средств в инвестиционные ресурсы. Определена роль небанковских финансовых учреждений в этом механизме.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: небанковские финансовые учреждения, банки, инвестиционный процесс.

ABSTRACT. The mechanism of transformation of free cash flow in investment resources is considered. The role of non-bank financial institutions in this mechanism is defined.

KEY WORDS: non-bank financial institutions, bank, investment process.

Банківські ресурси стали найпоширенішим ресурсом за часів набуття незалежності України. Таку популярність можна пояснити відносним рівним доступністю, високою поінформованістю суб'єктів господарювання щодо параметрів цього ресурсу, і водночас нерозвиненістю інших учасників фінансової системи. Такими учасниками є небанківські фінансові установи.

Як показує практика, банки незавжди можуть або хочуть брати на себе функції учасників фінансової системи. З огляду на це, небанківські фінансові установи повинні заповнити ті фінансові прогалини, які виникають в економіці через обмежені функції банків, як постачальників інвестиційних ресурсів. Тому питання їхньої активізації має стати одним з головних під час вирішення проблеми переміщення вільних грошових ресурсів в інвестиційні процеси.

Дослідженням проблем діяльності небанківських фінансових посередників займалися як вітчизняні (Вовчак О. Д., Гаманкова О. О., Гладчук О. М., Дорош О. Л., Майорова Т. В., Колесніченко В. Ф., Колодзів О. М., В. В. Корєєв, Реверчук С. В. тощо), так і зарубіжні вчені (Курманбеков Р. О., Мишкін Ф., Назарова М. Г. тощо). Не применшуючи значення праць вищезазначених авторів, варто зауважити, що науковці акцентували свою увагу на окремих аспектах функціонування небанківських фінансових установ як спеціалізованих фінансових посередників. Таким чином, торкаючись лише поверхнево питання їх участі в інвестиційних процесах.

З огляду на це, метою нашої статті обґрунтування об'єктивної необхідності участі небанківських фінансових установ в інвестиційних процесах.

Відомо, що у процесі відтворення суспільного капіталу вивільняються певні тимчасово вільні кошти. Збільшення масштабів нагромадження грошового капіталу обумовив розвиток ринку позичкового капіталу. Під впливом попиту та пропозиції постійно відбувається рух позичкового капіталу: капітал, що накопичується у вигляді коштів, перетворюється безпосередньо в позичковий капітал.

Нагромадження капіталу здійснюється в кожному із трьох секторів — держава, корпорації й населення (домашні господарства).

Кількісно воно визначається як різниця між їхніми поточними доходами й неінвестиційними витратами. Нагромадження відбувається й у матеріальній, і в грошовій формах. Частина його, пройшовши функціональну стадію грошового капіталу, в остаточному підсумку, стає продуктивним капіталом, а інша — у гро-

шовій формі направляється в кредитну систему й на ринок цінних паперів, трансформуючись у позичковий капітал.

Вивільнений грошовий капітал направляється у вигляді позичкового капіталу через ринок, а потім знову вертається до кредитора. Таким чином, позичковий капітал має свою особливу форму руху. На відміну від промислового капіталу $G - T \dots P \dots T' - G$ і кругообігу торговельного капіталу $G - T - G$; рух позичкового капіталу зводиться до формули $G - G'$, тобто гроші віддаються в позичку для того, щоб після закінчення певного строку вони були повернуті їхньому власникові із приростом- відсотком. У той час як промисловий капітал має три форми (грошову, продуктивну й товарну), а торговельний — дві (грошову й товарну), позичковий капітал перебуває весь час в одній і тій же формі — грошовій.

Таким чином, ринок позичкового капіталу можна визначити як особливу сферу фінансових відносин, пов'язаних із процесом забезпечення кругообігу позичкового капіталу. Основними учасниками відповідно є:

- первинні інвестори, тобто власники вільних фінансових ресурсів, що на різних умовах мобілізуються кредитно-фінансовими інститутами й перетворюються у позичковий капітал;
- спеціалізовані посередники в особі кредитно-фінансових організацій, що здійснюють безпосереднє залучення (акумуляцію) коштів, перетворення їх у позичковий капітал і наступну тимчасову передачу його позичальником на поворотній основі за плату у вигляді відсотка;
- позичальники — юридичні й фізичні особи, держава, що відчуває потребу у фінансових ресурсах і готові заплатити спеціалізованому посередникові за право їх тимчасового використання.

Для того, щоб гроші, накопичуючись, а не осідали у вигляді скарбу, необхідні альтернативні джерела їх розміщення, що забезпечують також захист від інфляції. І таким джерелом стають внески в кредитно-фінансові установи, що акумулюють і перетворюють кошти в позичковий капітал.

Таким чином, розвиток позичкового капіталу став причиною інституту фінансового посередництва. Питання діяльності інститутів фінансового посередництва набула особливої важливості у розвитку економіки країни, тому що в умовах радянської економіки подібних інститутів по суті не було.

Результатом економічних реформ початку 90-х років минулого століття став перерозподіл доходів, що раніше надходили в

державний бюджет, на користь підприємств, а від підприємств — до населення. Такий перерозподіл доходів став неминучим наслідком демократизації господарського життя. Втім, це відбувалося в умовах нерозвиненої фінансової системи, неадекватної системи стимулів для інвестицій і системи ринкового формування й розподілу інвестиційних ресурсів (фінансового сектору), хоча частка заощаджень у доходах як фізичних, так і юридичних осіб залишалася високою.

Під час відсутності системи ефективного фінансового посередництва заощадження трансформувалися головним чином у такі типи фінансових активів, які не пов'язані з фінансуванням виробництва: у наявну валюту (населення), зростання прихованих іноземних активів юридичних осіб (втеча капіталів).

Заощадження, інвестиції й споживання здійснюються економічними одиницями: окремими особами, підприємствами або урядом. Але не всі економічні одиниці зберігають рівно стільки, скільки інвестують. Необхідний зв'язок між накопичувачами й інвесторами, щоб надлишок заощаджень в одних був доступний тим, кому їх не вистачає. Причина існування фінансового сектору лежить саме тут.

Фінансове посередництво знайшло своє відбиття в створенні численних форм і видів організації своєї діяльності, з яких треба виділити банки й небанківський фінансові установи. Такий розподіл, зокрема, пояснюється специфічними особливостями їх діяльності.

Банки монополізували операції по залученню коштів на поточні рахунки, однак ці кошти мають велику мобільність, і вкладення їх у довгострокові зобов'язання пов'язані з величезним ризиком.

Особливість же деяких небанківських фінансових інститутів полягає в наданні економіці країни саме довгострокових вкладень. На відміну від короткострокових ресурсів комерційних банків (від 3 місяців до 3 років), резерви й активи фінансових небанківських організацій є довгостроковими (від 3—5 до 20—25 років). Так, наприклад, компанії страхування життя, у силу специфічних особливостей мають у своєму розпорядженні найбільші можливості довгострокового інвестування, оскільки ними зосереджена більша частина довгострокових заощаджень населення.

Є й функціональні відмінності в діяльності кредитно-фінансових установ. Так, основною формою акумуляції заощаджень у банків, як ми вже згадали, слугують депозитні операції. Особливістю страхових компаній є те, що власник не віддає свої

заощадження в позичку, а за рахунок їх акумуляції в компанії страхування здобуває певну фінансову гарантію в майбутньому. При цьому він не одержує відсотки на свої заощадження. В умовах загострення внутрішніх протиріч ринкової економіки більша частина працівників знаходить вигідним акумулювати свої заощадження в страхових компаніях для створення гарантій на випадок економічних криз, спадів і інфляції.

У цих умовах виникли об'єктивні передумови для концентрації довгострокових заощаджень у компаніях страхування життя й накопичувальних пенсійних фондах.

У розвинених країнах ринкової економіки небанківський фінансовий сектор еволюціонував у численні форми й види, з яких можна виділити: страхові компанії; приватні пенсійні фонди; інвестиційні компанії; ощадні асоціації; фінансові компанії; кредитні спілки; благодійні фонди.

Існування й розвиток спеціалізованих небанківських установ пояснюється наступними причинами:

- зростання доходів населення в розвинених капіталістичних країнах;
- активний розвиток ринку цінних паперів;
- надання цими установами спеціальних послуг, які не можуть надавати банки;
- незадовільне державне соціальне забезпечення, низький рівень пенсії, невідповідність її вкладеній праці, можливість нею користуватися тільки в старості;
- необхідність залучення величезних ресурсів населення в грошовий обіг промислового сектору на довгостроковій основі, підвищення стійкості й активності грошового обігу, звільнення від позик з інших країн;
- бажання корпорацій закріпити на виробництві найбільш кваліфіковану частину персоналу.

Через зазначені особливості закономірно все більшого розмаху набувають операції певних небанківських фінансових інститутів, особливо частки страхового ринку, недержавних пенсійних фондів у ролі інвестиційних інститутів.

У розвинених країнах страхові компанії й приватні пенсійні фонди є основними інвесторами в акції й облігації корпорацій і одними з найбільших покупців державних цінних паперів. Так, загальна сума інвестицій, якими управляють страхові організації Європи, США і Японії, досягає декількох трильйонів доларів.

Страхова система забезпечує до чверті довгострокових капіталовкладень. У той же час розвиток цих установ сприяє вирішенню кризових проблем у державних системах соціального страхування й пенсійного забезпечення. Необхідно також згадати й те, що низка ланок системи фінансового посередництва у вигляді страхових компаній і пенсійних фондів дозволяє знизити соціальну напруженість у суспільстві, розв'язати проблеми соціального й пенсійного забезпечення.

Таким чином, небанківський фінансовий сектор стає невід'ємним елементом фінансової системи будь-якої економіки, що відіграють важливу роль в інвестиційному процесі, і що особливо важливо — тим елементом фінансової системи, здатним залучити нагромадження населення в довгострокові організовані заощадження й стати джерелом «довгих» грошей, що конче потрібно для фінансування капітального будівництва й інвестицій. Низка небанківських фінансових установ — інвестиційні фонди, кредитні спілки, різного роду ощадні установи — пропонують в основному ресурси короткострокового характеру, а страхові компанії і пенсійні фонди як одним з основних постачальників «довгих» грошей.

Бібліографічний список

1. Курманбеков Р. О. Теоретические основы использования инвестиционного потенциала небанковского финансового сектора (на примере страховых компаний и негосударственного пенсионного фонда в Кыргызско Республике): дис. канд. экон. наук: 08.00.01 / Р. О. Курманбеков. — Бишкек, 2004. — 159 с.
2. Дорош О. Л. Небанківські фінансові інститути в економічній системі України: автореф. дис. канд. экон. наук: 08.01.01 / О. Л. Дорош. — Львів, 2003. — 22 с.
3. Черкасова С. В. Роль небанківських фінансових установ в інвестиційних процесах / С. В. Черкасова // Зб. наук. праць Національного університету національної податкової служби України. — № 1. — 2010. — С. 293 — 300.
4. Футало Т. В. Вплив діяльності небанківських фінансових установ на розвиток фінансового ринку в Україні / Т. В. Футало // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. — № 4. — 2010. — С. 59—66.

Стаття надійшла до редакції 15 травня 2013 р.